

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 ภาพรวมและกระบวนการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

เดิมการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าในลักษณะเป็น Forward Contract ซึ่งมีการซื้อขายกันมาเป็นระยะเวลาพอสมควร แต่เนื่องจากการที่มีรูปแบบที่ไม่แน่นอน การกำหนดปริมาณและคุณภาพของสินค้าเกษตรที่จะนำมาซื้อขายกันไม่แน่นอนและไม่เป็นมาตรฐาน ทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการซื้อขาย และก่อให้เกิดการบิดพลิ้วหรือผิดสัญญากันอยู่เสมอ ทำให้ในระยะหลังเริ่มมีแนวคิดที่จะทำให้รูปแบบการซื้อขายดังกล่าวเป็นที่น่าเชื่อถือและเป็นมาตรฐาน จึงได้มีการกำหนดรูปแบบการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าในลักษณะที่เป็น Futures Contract ขึ้น ซึ่งเป็นการซื้อขายสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรหรือที่เรียกว่า Futures Contract โดยตลาดจะเป็นผู้กำหนดประเภทและปริมาณของสินค้าในแต่ละประเภท อันได้แก่ ข้าว ยางพารา ข้าวโพด เป็นต้น โดยทำสัญญาไว้กับเกษตรกรหรือผู้ผลิตเอาไว้ล่วงหน้าและกำหนดระยะเวลาในการส่งมอบไว้ในอนาคต

จากการที่การซื้อขายดังกล่าวมีโอกาสที่คู่สัญญาจะมีโอกาสบิดพลิ้วหรือผิดสัญญาได้ ทำให้การซื้อขายผ่านตลาดไม่น่าเชื่อถือ จึงได้มีการกำหนดรูปแบบการซื้อขายดังกล่าวให้คู่สัญญาสามารถใช้สิทธิเรียกร้องต่อกันเป็นทอดๆ ได้โดยไม่จำเป็นต้องดำเนินการฟ้องร้องคดีต่อศาล นอกจากนี้ยังกำหนดให้ผู้ซื้อผู้ขายจะต้องนำหลักประกันมาวางต่อตัวแทนของตนในจำนวนที่พอสมควรเพื่อป้องกันเหตุดังกล่าว อย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นของผู้ที่ต้องการเข้ามาทำการซื้อขาย อันได้แก่ ทั้งผู้ซื้อขายที่ต้องการป้องกันความเสี่ยง (Hedger) และ ผู้ซื้อผู้ขายที่ต้องการเก็งกำไร (Speculator) จึงมีนโยบายที่จะให้ตลาดหรือสำนักหักบัญชีเข้ามาเป็นคู่สัญญากับตัวแทนของผู้ซื้อผู้ขาย โดยเข้ามาแทนที่ในลักษณะที่เป็นคู่สัญญาในฐานะผู้ซื้อกับผู้ขาย (ตัวแทนของผู้ขาย) และเข้ามาเป็นคู่สัญญาในฐานะผู้ขายกับผู้ซื้อ (ตัวแทนของผู้ซื้อ) และจะเข้าเป็นคู่สัญญาเฉพาะผู้ซื้อผู้ขายที่เป็นสมาชิกของตนเท่านั้น

กระบวนการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าเริ่มจาก การที่ลูกค้าเปิดบัญชีกับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าและแต่งตั้งนายหน้าซื้อขายเป็นตัวแทนของตนในการซื้อขายล่วงหน้า ซึ่งก่อนที่ลูกค้าจะสามารถทำการซื้อขายได้ นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะต้องให้ลูกค้าทำการวางหลักประกันต่อตน (Margin) สำหรับการซื้อขายครั้งแรกจะเรียกว่า หลักประกันเริ่มต้น (Initial Margin) ทั้งนี้จำนวนหลักประกันดังกล่าวจะมากหรือน้อย ก็ขึ้นอยู่กับจำนวนและปริมาณที่ลูกค้าต้องการซื้อขาย โดยตลาดกำหนดให้วางหลักประกันจำนวนร้อยละ 10 ของมูลค่าของสัญญาที่ทำการซื้อขาย

อย่างไรก็ตาม ในชนิดของสินค้าบางประเภทตลาดอาจกำหนดปริมาณที่แตกต่างกันได้ นอกจากนี้ นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าอาจจะเรียกหลักประกันเกินกว่าที่ตลาดกำหนดไว้ก็ได้ โดยพิจารณาจากความน่าเชื่อถือของลูกค้า ทั้งนี้เพราะท้ายที่สุด หากลูกค้าผิดสัญญา นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะต้องรับผิดชอบต่อสำนักหักบัญชีโดยตรง เมื่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้รับหลักประกันดังกล่าวจากลูกค้าแล้ว นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าก็จะนำหลักประกันดังกล่าวไปวางต่อสำนักหักบัญชีอีกทอดหนึ่ง ตามจำนวนและปริมาณที่สำนักหักบัญชีกำหนด

เมื่อลูกค้าต้องการซื้อขายสัญญาล่วงหน้าในสินค้าประเภทใดก็จะแจ้งให้แก่ นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าทราบเพื่อให้ดำเนินการซื้อขายแทนตน ในฐานะที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเป็นสมาชิกของตลาด เมื่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้รับคำสั่งซื้อขายจากลูกค้าแล้ว ก็จะทำการส่งคำสั่งซื้อขายล่วงหน้าดังกล่าวในนามตนเองเข้าสู่ตลาด เพื่อรอการจับคู่กับคำสั่งซื้อหรือเสนอขายที่มีปริมาณและราคาตรงกัน เมื่อคำสั่งซื้อและคำสั่งขายได้รับการจับคู่ (Matching) และมีการยืนยันการซื้อขายอันเป็นการเกิดสัญญาขึ้นแล้ว สำนักหักบัญชีจะเข้ามาเป็นคู่สัญญากับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่เป็นสมาชิกของตน ซึ่งการซื้อขายดังกล่าวหากสมาชิกฝ่ายใดซื้อขายขาดทุน สำนักหักบัญชีก็จะเรียกให้สมาชิกฝ่ายนั้นนำหลักประกันมาวางเพิ่ม (Margin Call) ซึ่งหลักประกันที่นำมาวางเพิ่มเรียกว่า หลักประกันรักษาสถานะ (Maintenance Margin) ขณะเดียวกันสำหรับสมาชิกที่ซื้อขายได้กำไร สำนักหักบัญชีก็จะให้สิทธิแก่ฝ่ายดังกล่าวในการถอนหลักประกันที่เกินกว่าจำนวนที่สำนักหักบัญชีได้กำหนดขั้นต่ำเอาไว้

หากว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องการส่งมอบหรือรับมอบสินค้าเกษตร สำนักหักบัญชีจะแจ้งเตือนฐานะการถือครองต่อสมาชิกผู้ขายและผู้ซื้อให้แจ้งความประสงค์ที่จะส่งมอบสินค้ารับมอบสินค้า และสำนักหักบัญชีจะเรียกเก็บเงินประกันสำหรับเดือนที่ครบกำหนดส่งมอบเป็นจำนวนเงินเท่ากับร้อยละ 25 ของมูลค่าอ้างอิงที่ตลาดประกาศ จากนั้น สำนักหักบัญชีจะทำการจับคู่ผู้ขายและผู้ซื้อตามวิธีการที่กำหนด จากนั้นก็จะแจ้งผลของการจับคู่ให้ให้แก่สมาชิกผู้ขายและสมาชิกผู้ซื้อทราบ เมื่อได้มีการตรวจสอบสินค้าแล้ว สมาชิกผู้ขายจะต้องดำเนินการให้ผู้ขายส่งมอบสินค้าเกษตรให้ถูกต้องตามเวลาและสถานที่ที่กำหนด ขณะเดียวกันสมาชิกผู้ซื้อก็จะดำเนินการชำระราคา โดยสำนักหักบัญชีจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนเอกสารระหว่างสมาชิกผู้ขายและสมาชิกผู้ซื้อ อันเป็นการจบสิ้นกระบวนการส่งมอบและรับมอบ

6.2 สถานะของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า

6.2.1 นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของประเทศญี่ปุ่น

นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของประเทศญี่ปุ่นกระทำการเป็นตัวแทนของลูกค้าในการซื้อขายล่วงหน้าโดยจะทำการซื้อขายในนามตนเอง เมื่อคำสั่งซื้อขายล่วงหน้าที่ได้รับการจับคู่แล้ว นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่เป็นสมาชิกหักบัญชีจะเป็นคู่สัญญาหลักกับสำนักหักบัญชีกลางญี่ปุ่น (JCCH) จากลักษณะข้างต้น นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของประเทศญี่ปุ่นไม่เป็นตัวแทน (Agency) แต่เป็นตัวแทนค้าต่าง (Comission Agent) เพราะกระทำในนามตนเองและผูกพันกับบุคคลภายนอก

6.2.2 นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของประเทศสหรัฐอเมริกา

นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของประเทศสหรัฐอเมริกามีลักษณะคล้ายกับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของประเทศญี่ปุ่น แต่ต่างกันตรงที่รูปแบบของสำนักหักบัญชีกล่าวคือ สำนักหักบัญชีของสหรัฐอเมริกาจะเป็นสำนักหักบัญชีของแต่ละตลาด ขณะที่ประเทศญี่ปุ่นได้รวมการหักบัญชีทั้งหมดของแต่ละตลาดไว้ที่สำนักหักบัญชีกลางญี่ปุ่น (JCCH) เพียงแห่งเดียว

สำหรับสถานะทางกฎหมายของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า นั้น มีกฎหมายที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ไว้โดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังไม่มีหลักกฎหมายหรือคำพิพากษาของศาลที่ระบุถึงสถานะทางกฎหมายของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าไว้อย่างชัดเจน มีแต่เพียงนิติสัมพันธ์ระหว่างลูกค้ากับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเท่านั้น ประกอบกับประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดประเภทของบุคคลที่กระทำการกิจการพิเศษ ไว้แตกต่างกันไป เช่น ตัวแทนผู้ประมูล (Auctioneer) หรือ ตัวแทนประกันภัย (Insurance Broker) เป็นต้น ดังนั้น สถานะทางกฎหมายของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า จึงเป็นตัวแทนพิเศษตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตร ค.ศ. 1936

6.2.3 นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของประเทศไทย

ลักษณะการซื้อขายล่วงหน้าของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า นั้น มีลักษณะเหมือนกันกับทั้งประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตามอาจมีความแตกต่างกันในเรื่องการเข้ามาแทนที่เป็นคู่สัญญาของสำนักหักบัญชี กล่าวคือ สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่นเกิดจากประเพณีทางการค้าหรือกฎเกณฑ์ของสำนักหักบัญชีเอง ขณะที่ประเทศไทยการเข้ามาแทนที่ของสำนักหักบัญชีเป็นไปกฎหมายบัญญัติ ตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าล่วงหน้า พ.ศ. 2542 มาตรา 90

สถานะของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าตามกฎหมายของไทยนั้น มีลักษณะเป็นตัวแทน
 คำต่าง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องการที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากระทำการใน
 นามตนเองและผูกพันกับบุคคลภายนอกในฐานะคู่สัญญา

6.3 ระดับการคุ้มครองทรัพย์สินของลูกค้า

จากการวิเคราะห์และเปรียบเทียบระดับการคุ้มครองทรัพย์สินของลูกค้าระหว่าง
 พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 กับ พระราชบัญญัติสัญญาซื้อขาย
 ล่วงหน้า พ.ศ. 2546 พบว่า พระราชบัญญัติสัญญาซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. 2546 มีมาตรการ
 คุ้มครองลูกค้าได้ดีและครอบคลุมในทุกประเด็นที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกค้ากว่าพระราชบัญญัติ
 การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 เพราะได้กำหนดทั้งในเรื่องของการกำหนดให้
 นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะปฏิบัติต่อทรัพย์สินของลูกค้าอย่างไร และมีมาตรการคุ้มครอง
 ทรัพย์สินของลูกค้าที่กำหนดไว้ชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากกว่า มาตรการการคุ้มครองทรัพย์สิน
 ของลูกค้า ตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542

6.4 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า เกิดปัญหาการตีความในเรื่องสถานะ สิทธิและหน้าที่ของ
 นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ซึ่งไม่มีความชัดเจนว่าจะใช้กฎหมายใดมาบังคับ นอกจากนี้ยังพบว่า ไม่
 มีนิติสัมพันธ์ระหว่างลูกค้า (ผู้ซื้อและผู้ขาย) กับสำนักหักบัญชี และกฎหมายที่มีอยู่ก็ไม่เพียงพอใน
 การคุ้มครองสิทธิและทรัพย์สินของลูกค้า (ผู้ซื้อและผู้ขาย) ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางการ
 แก้ปัญหาดังกล่าว ดังต่อไปนี้

6.4.1 การใช้และการตีความสิทธิและหน้าที่ของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าตามกฎหมายไทย

แม้ว่าในพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 ได้นิยาม
 นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าว่า " ผู้ได้รับอนุญาตจากเลขาธิการให้จัดหาและรับคำสั่งซื้อหรือคำสั่ง
 ขายล่วงหน้าจากลูกค้า" ซึ่งนิยามดังกล่าว ก็ไม่ได้ระบุถึงสถานะทางกฎหมายของนายหน้าซื้อขาย
 ล่วงหน้าแต่อย่างใด แต่เมื่อพิจารณาผลของการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า
 กับตัวแทน นายหน้า ตัวแทนคำต่างตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะพบว่านายหน้าซื้อ
 ขายล่วงหน้ามีลักษณะเป็นตัวแทนคำต่างอันเนื่องมาจาก การกระทำต่อบุคคลภายนอกในนาม
 ตนเอง และผูกพันต่อบุคคลภายนอกในฐานะคู่สัญญา อย่างไรก็ตาม ยังมีลักษณะบางอย่างไม่
 ตรงกัน เช่น นิติสัมพันธ์ระหว่างตัวการกับบุคคลภายนอก หรือหน้าที่ของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า

บางอย่างที่แตกต่าง หรือเพิ่มเติมจากบทบัญญัติเรื่องตัวแทนค้าต่างตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ดังนั้น การพิจารณาจะต้องใช้และตีความทั้งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ควบคู่ไปกับพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 ซึ่งหากว่ากฎหมายทั้งสองฉบับขัดกัน ก็จะต้องพิจารณาใช้ตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 ตามตามหลักสภาวะตีความที่ว่าหลัก "กฎหมายพิเศษยกเว้นกฎหมายทั่วไป"¹ เช่น ในกรณีของนิติสัมพันธ์ระหว่างลูกค้ากับบุคคลภายนอก (สำนักหักบัญชี หรือนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าอื่น) ซึ่งตามบทบัญญัติเรื่องตัวแทนค้าต่าง ตัวการและบุคคลภายนอกสามารถเรียกร้องต่อกันได้ ขณะที่ตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 แล้ว ลูกค้าไม่สามารถเรียกร้องโดยตรงกับบุคคลภายนอกได้ หรือ กรณีการทำสัญญาแต่งตั้งตัวแทนกับลูกค้าซึ่งโดยปกติตัวการตัวแทนสามารถตกลงกันได้อย่างอิสระ แก่กรณีของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้าจะถูกควบคุมเงื่อนไขของสัญญาและการกำหนดค่าตอบแทนหรือค่าบำเหน็จ นอกจากนี้ในกรณีที่บทบัญญัติในเรื่องตัวแทนค้าต่างไม่ได้บัญญัติไว้ แต่กฎหมายพิเศษได้กำหนดไว้ เช่น การขอรับใบอนุญาตเพื่อทำการซื้อขายล่วงหน้า การดำรงสถานะทางการเงิน หรือ การแยกทรัพย์สินของตนออกจากทรัพย์สินของตน เป็นต้น สำหรับกรณีเหล่านี้ก็จะต้องบังคับตามกฎหมายพิเศษ

6.4.2 การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้

จากข้อจำกัดที่ทำให้ลูกค้าไม่สามารถใช้สิทธิเรียกร้องโดยตรงต่อบุคคลภายนอก เช่น สำนักหักบัญชี หรือนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าอื่นได้นั้น ผู้เขียนเห็นว่า ลูกค้าอาจจะใช้หลักทั่วไปเรื่องหนี้ มาตรา 233 การใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ให้ลูกค้าใช้สิทธิเรียกร้องของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าให้ลูกค้าใช้สิทธิของนายหน้าซื้อขายไปเรียกร้องเอาจากบุคคลภายนอกเองก็ได้ ถ้านายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเพิกเฉยไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้องนั้น ทำให้ลูกค้าเสียประโยชน์² ตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

6.4.2.1 หลักการใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้

การใช้สิทธิของลูกหนี้ คือ กรณีที่เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้แทนลูกหนี้ ซึ่งการใช้สิทธิดังกล่าวไม่จำเป็นที่จะต้องให้ลูกหนี้ยินยอม โดยเจ้าหนี้สามารถทำในนามตนเองในเมื่อลูกหนี้

¹ สมยศ เชื้อไทย, คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน), หน้า 116.

² จักรพงษ์ เล็กสกุลไทย, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวแทนนายหน้า จ้างทำของ รับขน, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2547), หน้า 82.

ไม่ใช้สิทธิเรียกร้องนั้นอันเหตุให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์ เว้นแต่เป็นหนี้ส่วนตัวของลูกหนี้โดยแท้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 233³ ซึ่งหลักในการใช้สิทธิของลูกหนี้มีดังนี้

1. ผู้ที่มีสิทธิใช้สิทธิเรียกร้องจะต้องเป็นเจ้าของหนี้ของลูกหนี้ผู้นั้น
2. เป็นกรณีที่ลูกหนี้ขัดขึ้นหรือเพิกเฉยไม่ใช้สิทธิเรียกร้องเมื่อเจ้าหนี้ร้องขอ จนทำให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหาย คำว่า "เสียหาย" นั้น ท่านศาสตราจารย์ ดร. จิต เศรษฐบุตร มีความเห็นว่า หากลูกหนี้มีทรัพย์สินอยู่พอที่จะทำให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้แล้วเจ้าหนี้ห้ามสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ไม่ ซึ่งหากว่าลูกหนี้ยังมีทรัพย์สินพอจะชำระหนี้ของเจ้าหนี้ การที่ลูกหนี้ไม่ใช้สิทธิเรียกร้องหาทำให้เจ้าหนี้เสียหายแต่ประการใดไม่ ประกอบกับคำพิพากษาฎีกาที่ 5400/2536 ที่ว่า "การที่เจ้าหนี้จะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ฟ้องคดีในนามของตนเองนั้น นอกจากลูกหนี้จะต้องขัดขึ้นหรือเพิกเฉยไม่ใช้สิทธิเรียกร้องนั้นแล้ว การขัดขึ้นหรือเพิกเฉยไม่ใช้สิทธิเรียกร้องเช่นนั้นจะต้องทำให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์ด้วย ซึ่งหมายความว่าทรัพย์สินของลูกหนี้ที่มีอยู่โดยไม่ต้องใช้สิทธิเรียกร้องนั้นไม่พอจะชำระหนี้ หากลูกหนี้มีทรัพย์สินอยู่พอที่จะทำให้เจ้าหนี้ได้รับการชำระหนี้แล้ว การที่ลูกหนี้ไม่ใช้สิทธิเรียกร้อง ก็ไม่ทำให้เจ้าหนี้เสียประโยชน์แต่ประการใด" อย่างไรก็ตาม หากว่าหนี้ดังกล่าวเป็นการส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง หรือ ในกรณีหากลูกหนี้ไม่ใช้สิทธิเรียกร้องจะทำให้เจ้าหนี้ไม่อาจบังคับชำระหนี้โดยตรงได้ แม้ว่าลูกหนี้จะมีทรัพย์สินพอจะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้เจ้าหนี้ได้ เจ้าหนี้ก็ยังไม่เสียประโยชน์เหมือนกัน เช่น ผู้ทำสัญญาจะขายที่ดินเอาที่ดินไปขายฝากไว้แล้วไม่ยอมไถ่ถอนยอมทำให้ผู้ซื้อเสียประโยชน์ ผู้ซื้อยอมใช้สิทธิไถ่ถอนของผู้จะขายได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 294/2492 และ 1065/2496)⁴

³ จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 85.

⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 233 บัญญัติว่า "ถ้าลูกหนี้ขัดขึ้นไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้องหรือเพิกเฉยเสียไม่ใช้สิทธิเรียกร้องเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ต้องเสียประโยชน์ไว้ ท่านว่าเจ้าหนี้จะใช้สิทธิเรียกร้องนั้นในนามของตนเอง แทนลูกหนี้เพื่อ ป้องกันสิทธิของตนในมูลหนี้นั้นก็ได้ เว้นแต่ในข้อที่เป็นการของลูกหนี้ส่วนตัวโดยแท้"

⁵ ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2542), หน้า 185.

⁶ ไสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์: หนี้, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2548), หน้า 281.

3. หนึ่งดังกล่าวจะต้องไม่ใช่หนี้ส่วนตัวของลูกหนี้โดยแท้ โดยไม่จำกัดอยู่เฉพาะสิทธิเรียกร้องให้ชำระเงิน หรือเรื่องหนี้เงินเท่านั้น' เช่นในกรณีของ การไถ่ทรัพย์สินที่ขายฝากไว้ หรือ ผู้เช่าอาจใช้สิทธิของผู้ให้เช่าฟ้องขับไล่ผู้บุกรุกที่เช่า ก็ได้ ในส่วนของหนี้ส่วนตัวสามารถแบ่งออกเป็นสองชนิด คือ

- ก. สิทธิเรียกร้องที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ แม้ว่าจะเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของลูกหนี้ก็ตามแต่เป็นสิทธิส่วนตัวที่ลูกหนี้จะใช้สิทธิหรือไม่ใช้สิทธิก็ได้ เช่น การเรียกคืนทรัพย์สินโดยเหตุเนรคุณ หรือสิทธิเรียกร้องความเสียหายจากการกระทำละเมิดของบุคคลภายนอก เป็นต้น
- ข. สิทธิเรียกร้องที่ไม่เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ เช่น สิทธิอันเกี่ยวข้องกับฐานะแห่งบุคคล หรือในฐานะครอบครัว นับว่าเป็นสิทธิส่วนตัวของลูกหนี้

6.4.2.2 การใช้สิทธิเรียกร้องของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าต่อสำนักหักบัญชีหรือต่อคู่สัญญา

ในการที่ลูกค้าจะสามารถใช้สิทธิเรียกร้องของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าต่อสำนักหักบัญชีหรือนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าอื่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้นั้น จะต้องพิจารณาเงื่อนไขดังต่อไปนี้

ก. ลูกค้าจะต้องเป็นเจ้าของหนี้ของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว การที่ลูกค้ามอบหมายให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าทำการซื้อขายแทนตนและจะต้องโอนความผูกพันหรือสิทธิในสัญญาซื้อขายล่วงหน้า ถือว่า ลูกค้าเป็นเจ้าหนี้ในกิจการดังกล่าว ขณะเดียวกันนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ามีหน้าที่จะต้องกระทำการดังกล่าว

ข. ต้องเป็นกรณีที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเพิกเฉยหรือมีเจตนาไม่ดำเนินการใช้สิทธิที่ตนมีในฐานะคู่สัญญาต่อสำนักหักบัญชี หรือต่อคู่สัญญาในการซื้อขายล่วงหน้าทำให้ลูกค้าได้รับความเสียหาย เช่น เสียสิทธิที่จะได้รายได้หรือกำไร หรือสินค้าที่ตนต้องการ และนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าไม่มีเหตุอันจะอ้างได้ ทั้งนี้เพราะในบางกรณี นายหน้ามีสิทธิที่จะไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของลูกค้าได้ เช่น ในกรณีที่ลูกค้าไม่นำเงินประกันมาวางเพิ่ม กรณีที่ตนทำการซื้อขายล่วงหน้าขาดทุน เป็นต้น

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 279.

⁸ จิต เศรษฐบุต, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 87.

กรณีนี้ ไม่ใช่กรณีที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าทำให้ลูกค้าเสียหายจากการที่มีทรัพย์สินไม่พอชำระหนี้ แต่เป็นกรณีที่ต้องการให้มีการส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง คือสินค้าเกษตรที่ทำการซื้อขาย หรือหากนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าไม่ใช่สิทธิเรียกร้องจะทำให้ลูกค้าไม่อาจบังคับชำระหนี้โดยตรงกับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้ ในฐานะที่ตนเป็นตัวการของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ซึ่งทำให้ลูกค้าได้รับความเสียหาย

ค. หนี้หรือความผูกพันระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับสำนักหักบัญชีหรือคู่สัญญาดังกล่าวจะต้องไม่ใช่หนี้ส่วนตัวของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าโดยแท้ ซึ่งในกรณีของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า เป็นที่แน่ชัดว่าหนี้ดังกล่าวเกิดจากการประกอบธุรกิจการเป็นนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเพื่อหวังบำเหน็จ หนี้ดังกล่าวจึงไม่อาจเป็นหนี้ส่วนตัวของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า แม้ว่าในบางกรณีนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะทำการซื้อขายเพื่อตนเองก็ตาม

ดังนั้น แม้ว่าลูกค้าจะไม่มีนิติสัมพันธ์โดยตรงกับสำนักหักบัญชี หรือคู่สัญญาในการซื้อขายล่วงหน้าหรือการส่งมอบก็ตาม ลูกค้าก็สามารถใช้สิทธิของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าต่อสำนักหักบัญชี หรือต่อคู่สัญญาที่สำนักหักบัญชีจับคู่ให้ได้ ในกรณีที่มีการส่งมอบ

6.4.3 การแก้ไขกฎหมายเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542

จากการที่มีปัญหาในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายต่อ สถานะ สิทธิและหน้าที่ของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า และมีการคุ้มครองสิทธิและทรัพย์สินของลูกค้าที่ไม่เพียงพอ ผู้เขียนขอเสนอให้แก้ไขกฎหมายดังนี้

6.4.3.1 บทนิยาม “นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า”

จากการศึกษา แม้จะพบว่านายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเป็นตัวแทนค้าต่างก็ตาม แต่อาจมีข้อโต้แย้งหรือความเห็นที่แตกต่างได้ ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าควรแก้ไขพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 โดยกำหนดนิยามของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าใหม่ ดังนี้

“นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า” หมายความว่า ผู้ได้รับอนุญาตจากเลขาธิการให้จัดหาและรับคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้าในนามตนเองต่างลูกค้า ทั้งให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย ตัวแทนและตัวแทนค้าต่าง มาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดต่อพระราชบัญญัตินี้

ในการนำบทบัญญัติในเรื่องตัวแทนค้าต่างมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดต่อพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 นั้น มีมาตราดังต่อไปนี้

มาตรา 833 อันว่าตัวแทนค้าต่าง คือบุคคลซึ่งในทางค้าขายของเขายอมทำการซื้อหรือขายทรัพย์สิน หรือรับจัดทำกิจการค้าขายอย่างอื่นในนามของตนเองต่างตัวการ

มาตรา 835 บทบัญญัติทั้งหลายแห่งประมวลกฎหมายนี้อันว่าด้วยตัวแทนนั้นท่านให้ใช้บังคับถึงตัวแทนค้าต่างด้วยเพียงที่ไม่ขัดกับบทบัญญัติในหมวดนี้

มาตรา 837 ในการที่ตัวแทนค้าต่างทำการขายหรือซื้อหรือจัดทำกิจการค้าขายอย่างอื่นต่างตัวการนั้น ท่านว่าตัวแทนค้าต่างยอมได้ซึ่งสิทธิอันมีต่อคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งในกิจการเช่นนั้น และตัวแทนค้าต่างยอมเป็นผู้ต้องผูกพันต่อคู่สัญญาฝ่ายนั้นด้วย

มาตรา 838 ถ้าคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ไซ้ ท่านว่าตัวแทนค้าต่างหาต้องรับผิดชอบต่อตัวการเพื่อชำระหนี้นั้นเองไม่ เว้นแต่จะได้มีข้อกำหนดในสัญญาหรือมีปรีชาญาณแต่ทางการที่ตัวการกับตัวแทนประพฤติดต่อกัน หรือมีธรรมเนียมในท้องถิ่นว่าจะต้องรับผิดชอบถึงเพียงนั้น

อนึ่งตัวแทนค้าต่างคนใดเข้ารับประกันการปฏิบัติตามสัญญาโดยนัยดังกล่าวมาในวรรคก่อนนั้นไซ้ ท่านว่าตัวแทนคนนั้นชื่อว่าเป็นตัวแทนฐานประกัน ชอบที่จะได้รับบำเหน็จพิเศษ

มาตรา 839 ถ้าตัวแทนค้าต่างได้ทำการขายเป็นราคาต่ำไปกว่าที่ตัวการกำหนดหรือทำการซื้อเป็นราคาสูงไปกว่าที่ตัวการกำหนดไซ้ หากว่าตัวแทนรับใช้เศษที่ขาดเกินนั้นแล้วท่านว่าการขายหรือการซื้ออันนั้นตัวการก็ต้องรับขายรับซื้อ

มาตรา 840 ถ้าตัวแทนค้าต่างได้ทำการขายได้ราคาสูงกว่าที่ตัวการกำหนด หรือทำการซื้อได้ราคาต่ำกว่าที่ตัวการกำหนดไซ้ ท่านว่าตัวแทนหาอาจจะถือเอาเป็นประโยชน์ของตนได้ ไม่ ต้องคิดให้แก่ตัวการ

มาตรา 841 ตัวแทนค้าต่างทำการไปอย่างไรบ้าง ท่านให้แถลงรายงานแก่ตัวการและเมื่อได้ทำการค้าต่างเสร็จลงแล้ว ก็ให้แจ้งแก่ตัวการทราบมิให้ชักช้า

มาตรา 842 เมื่อใดเขามอบหมายทรัพย์สินไว้แก่ตัวแทนค้าต่างท่านให้นำบทบัญญัติทั้งหลายแห่งประมวลกฎหมายนี้ ลักษณะฝากทรัพย์สินมาใช้บังคับ อนุโลมตามควร

อนึ่งในกรณีที่เป็นความจำเป็นอันมิกล่าวลงเสียได้ ท่านว่าตัวแทนค้าต่างจะจัดการแก่ทรัพย์สินนั้นตามวิธีการตั้งบัญญัติไว้ในมาตรา 631 ว่าด้วยรับขนนั้นก็ได้

มาตรา 843 ตัวแทนค้าต่างคนใดได้รับคำสั่งให้ขายหรือซื้อทรัพย์สินอันมีรายการขานราคาของสถานแลกเปลี่ยน ท่านว่าตัวแทนคนนั้นจะเป็นผู้ซื้อหรือผู้ขายเองก็ได้ เว้นแต่จะมีข้อห้ามไว้ชัดแจ้งโดยสัญญา ในกรณีเช่นนั้น ราคาอันจะพึงใช้เงินแก่กันก็พึงกำหนดตามรายการขานราคาทรัพย์สินนั้น ณ สถานแลกเปลี่ยนในเวลาเมื่อตัวแทนค้าต่างให้คำบอกกล่าวว่าตนจะเป็นผู้ซื้อหรือผู้ขาย

เมื่อตัวการรับคำบอกกล่าวเช่นนั้น ถ้าไม่บอกปฏิเสธในทันที ท่านให้ถือว่าตัวการเป็นอันได้สนองรับการนั้นแล้ว

อนึ่งแม้ในกรณีเช่นนั้น ตัวแทนค้าต่างจะคิดเอาบำเหน็จก็ยอมคิดได้

มาตรา 844 ในระหว่างตัวการกับตัวแทนค้าต่าง ท่านให้ถือว่ากิจการอันตัวแทนได้ทำให้ตกลงไปนั้น ย่อมมีผลเสมือนดังว่าได้ทำให้ตกลงไปในนามของตัวการโดยตรง

นอกจากนี้ โดยผลของ มาตรา 835 จะต้องนำบทบัญญัติเรื่องตัวแทน มาใช้บังคับด้วยดังมาตราต่อไปนี้

มาตรา 810 เงินและทรัพย์สินอย่างอื่นบรรดาที่ตัวแทนได้รับไว้เกี่ยวกับการเป็นตัวแทนนั้น ท่านว่าตัวแทนต้องส่งให้แก่ตัวการทั้งสิ้น

อนึ่งสิทธิทั้งหลายซึ่งตัวแทนชวนชววยได้มาในนามของตนเอง แต่โดยฐานที่ทำการแทนตัวการนั้น ตัวแทนก็ต้องโอนให้แก่ตัวการทั้งสิ้น

มาตรา 812 ถ้ามีความเสียหายเกิดขึ้นอย่างใด ๆ เพราะความประมาทเลินเล่อของตัวแทนก็ดี เพราะไม่ทำการเป็นตัวแทนก็ดี หรือเพราะทำการโดยปราศจากอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจก็ดี ท่านว่าตัวแทนจะต้องรับผิดชอบ

มาตรา 815 ถ้าตัวแทนมีประสงค์ใ้ช้ ตัวการต้องจ่ายเงินทดรองให้แก่ตัวแทนตามจำนวนที่จำเป็น เพื่อทำการอันมอบหมายแก่ตัวแทนนั้น

มาตรา 816 ถ้าในการจัดทำกิจการอันเขามอบหมายแก่ตนนั้นตัวแทนได้ออกเงินทดรองหรือออกเงินค่าใช้จ่ายไป ซึ่งพิเคราะห์ตามเหตุควรนับว่าเป็นการจำเป็นได้ใ้ช้ ท่านว่าตัวแทนจะเรียกเอาเงินชดใช้จากตัวการ รวมทั้งดอกเบี้ยนับแต่วันที่ได้ออกเงินไปนั้นด้วยก็ได้

ถ้าในการจัดทำกิจการอันเขามอบหมายแก่ตนนั้น ตัวแทนต้องรับภาระเป็นหนี้ขึ้นอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งพิเคราะห์ตามเหตุควรนับว่าเป็นการจำเป็นได้ใ้ช้ ท่านว่าตัวแทนจะเรียกให้ตัวการชำระหนี้แทนตนก็ได้ หรือถ้ายังไม่ถึงเวลากำหนดชำระหนี้ จะให้ตัวการให้ประกันอันสมควรก็ได้

ถ้าในการจัดทำกิจการอันเขามอบหมายแก่ตนนั้น เป็นเหตุให้ตัวแทนต้องเสียหายอย่างหนึ่งอย่างใด มิใช่เป็นเพราะความผิดของตนเองใ้ช้ ท่านว่าตัวแทนจะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนจากตัวการก็ได้

มาตรา 819 ตัวแทนชอบที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินอย่างใด ๆ ของตัวการอันตกอยู่ในความครอบครองของตนเพราะเป็นตัวแทนนั้นเอาใ้ช้ได้ จนกว่าจะได้รับเงินบรรดาค้างชำระแก่ตน เพราะการเป็นตัวแทน

มาตรา 826 อันสัญญาตัวแทนย่อมระงับสิ้นไปด้วยตัวการถอนตัวแทน หรือด้วยตัวแทนบอกเลิกเป็นตัวแทน

อนึ่งสัญญาตัวแทนย่อมระงับสิ้นไป เมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตาย หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ หรือล้มละลาย เว้นแต่จะปรากฏว่าขัดกับข้อสัญญาหรือสภาพแห่งกิจการนั้น

มาตรา 827 ตัวการจะถอนตัวแทนและตัวแทนจะบอกเลิกเป็นตัวแทนเสียในเวลาใด ๆ ก็ได้ทุกเมื่อ คู่สัญญาฝ่ายซึ่งถอนตัวแทนหรือบอกเลิกเป็นตัวแทนในเวลาที่ไม่สะดวกแก่อีกฝ่ายหนึ่ง จะต้องรับผิดชอบคู่สัญญาฝ่ายนั้นในความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การนั้น เว้นแต่ ในกรณีที่เป็นความจำเป็นอันมิอาจจะก้าวล่วงเสียได้

มาตรา 828 เมื่อสัญญาตัวแทนระงับสิ้นไปเพราะตัวการตายก็ดี ตัวการตกเป็นผู้ไร้ความสามารถหรือล้มละลายก็ดี ท่านว่าตัวแทนต้องจัดการอันสมควรทุกอย่างเพื่อจะปกป้องรักษาประโยชน์อันเขาได้มอบหมายแก่ตนไปจนกว่าทายาทหรือผู้แทนของตัวการจะอาจเข้าปกป้องรักษาประโยชน์นั้น ๆ ได้

มาตรา 829 เมื่อสัญญาตัวแทนระงับสิ้นไปเพราะตัวแทนตายก็ดี ตัวแทนตกเป็นผู้ไร้ความสามารถหรือล้มละลายก็ดี ท่านว่าทายาทหรือบุคคลผู้รับหน้าที่ดูแลทรัพย์สินมรดกของตัวแทน โดยชอบด้วยกฎหมายต้องบอกกล่าวแก่ตัวการและจัดการเพื่อปกป้องรักษาประโยชน์ของตัวการไปตามสมควรแก่พฤติการณ์ จนกว่าตัวการจะอาจเข้าปกป้องรักษาประโยชน์นั้น ๆ ได้

มาตรา 830 อันเหตุที่ทำให้สัญญาตัวแทนระงับสิ้นไปนั้นจะเกิดแต่ตัวการหรือตัวแทนก็ตาม ท่านห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง จนกว่าจะได้บอกกล่าวเหตุนั้น ๆ ไปยังคู่สัญญาฝ่ายนั้นแล้ว หรือจนกว่าคู่สัญญาฝ่ายนั้นจะได้ทราบเหตุแล้ว

มาตรา 831 อันความระงับสิ้นไปแห่งสัญญาตัวแทนนั้น ท่านห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริต เว้นแต่บุคคลภายนอกหากไม่ทราบความนั้นเพราะความประมาทเลินเล่อของตนเอง

มาตรา 832 ในเมื่อสัญญาตัวแทนระงับสิ้นไป ตัวการชอบที่จะเรียกให้เวนคืนหนังสือมอบอำนาจอย่างใด ๆ อันได้ให้ไว้แก่ตัวแทนนั้นได้

6.4.3.2 การคุ้มครองทรัพย์สินของลูกค้า

การจัดรูปแบบและโครงสร้างของการซื้อขายสินค้าล่วงหน้าในตลาดนั้นเป็นรูปแบบที่เป็นประเพณีทางการค้าที่เป็นสากล โดยวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ลูกค้าในการเข้ามาสู่ตลาดและเพื่อให้คู่สัญญาแต่ละนิติสัมพันธ์จะต้องดำเนินการบริหารความเสี่ยงได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ดังนั้นการแก้ไขนิติสัมพันธ์ให้ลูกค้าสามารถเรียกร้องโดยตรงกับสำนักหักบัญชีได้คงไม่สามารถทำให้การดำเนินการดังกล่าวสามารถบรรลุมติวัตถุประสงค์ได้อย่างแน่นอน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าไม่อาจแก้ไขนิติสัมพันธ์ดังกล่าวเพื่อที่จะสามารถคุ้มครองลูกค้าผู้มีความรู้และความเข้าใจในการซื้อขายล่วงหน้าน้อยกว่านายหน้าซื้อขายล่วงหน้าก็ตาม ผู้เขียนเสนอให้แก้ไขพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 ในเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินของลูกค้า ดังต่อไปนี้

บทนิยาม

“ลูกค้า” หมายความว่า

- ก. บุคคลซึ่งใช้บริการจากนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าและมีฐานะสุทธิเป็นเจ้าของหนี้ของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าอันเนื่องมาจากการซื้อขายล่วงหน้ากับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้านั้น หรือ
- ข. บุคคลอื่นนอกจากบุคคลตาม (ก) ซึ่งมีฐานะสุทธิเป็นเจ้าของหนี้ของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าอันเนื่องมาจากการซื้อขายล่วงหน้า การล้างฐานะข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้า หรือการปรับฐานะข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าสำหรับข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าที่บุคคลตาม (ก) ผูกพันอยู่

“ทรัพย์สินที่ถือว่าเป็นของลูกค้า” หมายความว่าทรัพย์สินดังต่อไปนี้ เว้นแต่คณะกรรมการ ก.ล.ล. จะประกาศกำหนดเป็นอย่างอื่น

- ก. ทรัพย์สินที่ผู้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้รับมาหรือไว้เพื่อเป็นประกันในการปฏิบัติตามข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าที่ลูกค้านั้นได้ซื้อขายไว้
- ข. กำไรหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดของลูกค้านั้นเนื่องมาจากการซื้อขายล่วงหน้าของลูกค้า
- ค. ใบรับขอคลังสินค้า ใบตราส่งหรือตราสารอื่นที่แสดงสิทธิในทรัพย์สินที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าถือไว้เพื่อลูกค้า เพื่อประโยชน์ในการส่งมอบหรือเนื่องมาจากการรับมอบสินค้าตามข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าของลูกค้ารายนั้น
- ง. เงิน หลักทรัพย์หรือทรัพย์สินอื่นที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้รับจากลูกค้าเพื่อชำระราคาสินค้าที่จะรับมอบตามข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าของลูกค้ารายนั้นหรือที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้รับไว้เพื่อลูกค้านั้นเนื่องมาจากการส่งมอบสินค้าตามข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าของลูกค้ารายนั้น

- จ. เงินที่เหลือจากการขายหลักทรัพย์ของลูกค้ำที่โอนไว้ในชื่อของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเนื่องจากลูกค้ำผิดนัดชำระหนี้
- ฉ. ข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าของลูกค้ำที่ยังคงค้างอยู่
- ช. ทรัพย์สินที่จัดเก็บแยกไว้ต่างหากจากทรัพย์สินของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าตามมาตรา 42
- ซ. ทรัพย์สินที่ลูกค้ำวางต่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเพื่อเป็นประกันการกู้ยืมเงินเพื่อซื้อขายล่วงหน้า ทั้งนี้ เฉพาะจำนวนที่เกินกว่าหนี้กู้ยืมเงินดังกล่าวที่ลูกค้ำมีต่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า
- ฅ. หลักทรัพย์หรือตราสารทางการเงินอื่นใดที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าถือไว้ในลักษณะเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นหลักทรัพย์หรือตราสารการเงินที่ออกโดยนิติบุคคลเดียวกันหรือโครงการจัดการกองทุนรวมเดียวกัน ประเภท รุ่น และชนิดเดียวกันกับหลักทรัพย์หรือตราสารทางการเงินของลูกค้ำ ทั้งนี้ ในจำนวนที่จำเป็นเพื่อการส่งคืนหลักทรัพย์หรือตราสารทางการเงินประเภท รุ่น และชนิดเดียวกันนั้นแก่ลูกค้ำตามสิทธิเรียกร้องที่ลูกค้ำมีต่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า
- ฎ. ทรัพย์สินอื่นตามที่คณะกรรมการ ก.ส.ล. ประกาศกำหนด

มาตรา ก นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าต้องจัดเก็บทรัพย์สินของลูกค้ำออกจากทรัพย์สินของตน และต้องจัดทำบัญชีทรัพย์สินของลูกค้ำแต่ละรายแยกออกจากบัญชีทรัพย์สินของตนรวมทั้งเก็บรักษาบัญชีดังกล่าว ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ก.ส.ล. กำหนด

ในกรณีที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้ทดรองจ่ายทรัพย์สินของตนเพื่อเป็นประกันหรือชำระหนี้ที่เกี่ยวกับหรือเนื่องจากการซื้อขายล่วงหน้าแทนลูกค้ำ ให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจัดทำและเก็บรักษาบัญชีทดรองจ่ายของตนตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ก.ส.ล. ประกาศกำหนด

ให้สันนิษฐานว่ารายการและจำนวนทรัพย์สินในบัญชีตามวรรคหนึ่งและวรรคสองถูกต้อง เว้นแต่จะพิสูจน์ให้เห็นเป็นอย่างอื่น

มาตรา ข ห้ามมิให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้านำทรัพย์สินของลูกค้ำไปใช้เพื่อการอื่นใด เว้นแต่เป็นการนำไปใช้ในกรณีดังนี้

- (1) ทรัพย์สินของลูกค้ารายใดต้องนำไปใช้เพื่อการซื้อขายล่วงหน้าหรือเพื่อการอื่นใดเกี่ยวกับหรือเนื่องจากการซื้อขายล่วงหน้าของลูกค้านั้น
- (2) ในกรณีที่ทรัพย์สินของลูกค้าเป็นเงิน นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าอาจนำไปใช้เพื่อการอื่นนอกจาก (1) เพื่อแสวงหาประโยชน์อื่นใดได้แต่ต้องได้รับความยินยอมจากลูกค้าและเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ก.ส.ล. ประกาศกำหนด และในกรณีที่เกิดดอกผลหรือประโยชน์ใดๆ จะให้ตกแก่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าหรือลูกค้า หรือจะนำมาแบ่งปันกันประการใด ให้เป็นไปตามที่ทั้งฝ่ายตกลงกัน

มาตรา ค เมื่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าตกเป็นหนี้ตามคำพิพากษาหรือถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ ให้ทรัพย์สินที่ถือว่าเป็นของลูกค้าได้รับการคุ้มครองโดยไม่ถือเป็นทรัพย์สินที่อยู่ภายใต้การยึดหรืออายัดในคดีแพ่งหรือเป็นทรัพย์สินที่อาจแบ่งแก่เจ้าหนี้คดีล้มละลาย

ในกรณีที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ตามวรรคหนึ่งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และสำนักงาน ก.ส.ล. เป็นผู้ที่มีอำนาจดำเนินการแยกและจัดการทรัพย์สินที่ถือว่าเป็นของลูกค้ารวมทั้งมีอำนาจดำเนินการดังต่อไปนี้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ก.ส.ล. ประกาศกำหนด

1. รวบรวมทรัพย์สินที่ถือว่าเป็นของลูกค้าและจัดสรรทรัพย์สินที่ถือว่าเป็นของลูกค้าคืนให้แก่ลูกค้า
2. โอนบัญชีและทรัพย์สินที่ถือว่าเป็นของลูกค้าไปให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้ารายอื่น
3. ล้างฐานะข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าของลูกค้าในกรณีที่ไม่สามารถโอนให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้ารายอื่นได้
4. ประนีประนอมยอมความ ฟ้องร้อง ต่อสู้คดี หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อให้การจัดการทรัพย์สินที่ถือว่าเป็นของลูกค้าเสร็จสิ้นไป

ในการดำเนินการตามวรรคสอง เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และสำนักงาน ก.ส.ล. จะมอบอำนาจให้บุคคลใดดำเนินการแทนก็ได้

มาตรา ง ในการจัดการทรัพย์สินที่ถือว่าเป็นของลูกค้าตามมาตรา ค ให้ลูกค้าซึ่งไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าในลักษณะตามที่คณะกรรมการ ก.ส.ล. ประกาศกำหนด มีสิทธิได้รับจัดสรรทรัพย์สินคืนก่อน

มาตรา จ ในกรณีที่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์และได้มีการจัดการทรัพย์สินที่ถือว่าเป็นของลูกค้าตามมาตรา ค แล้ว หากลูกค้าได้รับทรัพย์สินคืนไม่ครบจำนวนให้ลูกค้ามีสิทธิขอรับชำระหนี้สำหรับจำนวนที่ยังขาดอยู่ในคดีล้มละลายของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้ ทั้งนี้ ต้องยื่นขอรับชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในมาตรา 91 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

มาตรา ฉ เมื่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าถูกทางการหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลตามกฎหมายอื่นสั่งระงับการดำเนินกิจการบางส่วนหรือทั้งหมด ให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าแจ้งให้สำนักงาน ก.ส.ล. ทราบโดยไม่ชักช้า

เมื่อเกิดกรณีตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าทรัพย์สินที่เป็นของลูกค้าได้รับความคุ้มครองโดยไม่ถือเป็นทรัพย์สินที่อยู่ภายใต้การห้ามจำหน่าย จ่าย หรือโอน ตามคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายที่ให้ระงับการดำเนินกิจการบางส่วนหรือทั้งหมด